

„Színjátsszók kézikönyve“

A tudatosodás és szellemi önmagáraébredés forradalma nem kímélte a gondolatvilág talán legrégebb kifejező »fellegvárát« a színjátszást sem. Valóban, ma már »fellegvárnak« és »elefántcsonttoronynak« tetszik előttünk az a terület, melyen valamikor az »elhivatottak« játszottak elvonatkoztatott mivoltukban és ahol ma már a való élet realitása hallatja érces szavát.

A reális életfelfogás, a mindennapi élet praktikus és célszerű építése nem engedhette meg, hogy egy olyan erősen kifejező művészi terület, mint a színjátszás, szűzen maradjon a szellem forradalmának viharában és meddően »vésszelje át« az idők nagy változását. A valamikori elvont és idealista életfelfogás kifejezésének szolgálatába állított színpadi játék eresztékeiben mozdult meg és a realista ember forradalma betört erre a területre is, hogy azt saját életkörülményeinek hű kifejezőjeképpen a saját képére formálja át. Ez a szellemi forradalom hatalmas méretekben tört előre a színház világában is és változtatta meg úgy alapfelfogásában, mint kifejezésében a színpadi művészetet és tudatos realitással világitotta meg a színjátszás igazi célját és értelmét.

Az »oltár« fogalma megdőlt és az ma már meztelen valóságában áll előttünk. A ma színpadi művésze leszállt a fellegekből, fennkölt magaslatokból és munkájával, munka és hivatásfelfogásával tudatos építőjévé vált a közönségnek.

Haladószellemű színház-színpadi esztétáink a renaissance világosfejű művészeinek bátorságával nyúltak a színpadvilág eddig tabuként tisztelt testéhez és izmosra gyúrták az anyagot, mely már-már légies formákká korcsosodott a háború előtti és alatti színjátszás eszmeietlenségét és tartalmatlanságát kifejező formában. A forradalom útján egymásután születtek olyanok, akik a színjátszást a való élet ábrázolására vallották elhivatottnak, meghatározott céllal, szándékkal és megfelelő kifejezési formák között és aránylag rövid idő alatt a forradalmi változás meg is történt: **A SZÍNÉSZ MASZKJA ALATT FELFEDEZTÉK ÉS ÉLETREHÍVTÁK AZ EMBERT!**

A színpadi játék leszállt az elvont magasságokból és ma már itt él közöttünk a maga valóságában és tudatos mivoltában. A színész, a rendező, és az egész színházi apparátus munkája többé már nem tapogatózás és elvont megnyilatkozás, hanem tudatos, célirányú törekvés. Esztétáink behatoltak az emberi lélek eddig relytélyesnek nyilvánított mozzanatai közé és szinte törvényszerű pontossággal és következetességgel állapították meg az utat, melyen a ma színészenek és színházának haladnia kell. Örömteli, bátor és szép munkával állítják a gondolatot a nemes haladás szolgálatába és a színészi lélek energiája meghatározott mederben mozditja előre az építő szándékot, felvilágosulást, értelmesebb létet és gazdagabb tartalmú életet.

Jugoszláviai magyar népi színjátszásunk ötödik évét tölti be ezekben

a hónapokban. Körülményeiben nem maradhatott — és nem is marad el — a szocialista realista életfelfogás színházi vonatkozásában sem. Speciális elhivatottságában talán még inkább nagyobb figyelemmel kell haladnia azon az úton, melyen testvérnépeink színházi élete — körülményeihez mérten szélesebb és energikusabb méreteket — halad. A mindinkább izmosodó jugoszláviai magyar színjátszás mind nagyobb szakteoretikus igényeket támaszt és ösztönös akarattal keresi az utat a realista színpad esztéták nagy gondolatközössége felé és meg akarja találni azt a lehetőséget, szellemi keretet, melyben legjobban, legtökéletesebben és legőszintebben dolgozhat ilyen formában.

Kétségkívül, hogy mind számosabb magyar műkedvelő egyesületeink szenvednek leginkább hiányt szakirodalomban. K. S. sztaniszlavszki termő munkássága, vagy M. N. Gorcsakov útmutató ereje nem könnyen elsajátítható anyag az egyesületek számára, sem az említett és hasonló könyvek kevés száma, sem azok szellemi nivójára való tekintettel. Hidat, összekötő kapcsot kellett teremteni az ilyen útmutató szellemi értékek és a színjátszó egyesületek között és ezt a kapcsot jelenti, ilyen hídként szolgál többek között — minden kétségen kívül — Garai Béla, a Magyar Színház rendezőjének nemrégben megjelent könyve a »Színjátszó kézi könyve«.

A könyv, útmutató anyagában hét fejezetre oszlik: Rendezés, — Színész és színészi játék, — Olvasópróbák, — A rendelkező próbától az előadásig, — Színpadi mozgás és játék, — Maszkírozás, — Néhány technikai kérdés — címek alatt. Olyan anyagot dolgoz fel, melynek helyes értelmezése kezdő színjátszó egyesületek számára hasznos útmutatásként szolgálhat. A munka, egyes részeiben, nem mentes az egyéni elgondolástól és hangtól sem, azonban ez nem befolyásolja károsan az általános célt, legfeljebb csak termékeny vitára adhat alkalmat.

A vita tisztázza a fogalmakat! Marxista világnézetünk nem zárkózik el a vitától, sőt azt feltétlenül szükségesnek tartja, azon egyszerű oknál fogva, miután felfogása homlokegyenest ellenkezik a dogmatikus merevséggel és az ezen alapuló világnézettel. Azt, amit színteoritikus nagyjaink megállapítottak, valójában helyesnek mutatkozott a mi színpadi munkánkban is, azonban ez nem zárja ki azt, hogy más körülmények között és más emberekkel dolgozva, ugyanezek az elvek egyéni módosításokkal nem alkalmasabbak és helyesebbek-e? És ebben van a vita lehetősége. Az egyforma elvű színjátszás teóriájának sok, különböző ítélettel rendelkező híve van, annak a lehetőségnek kizárása nélkül, hogy ezek az emberek mégis ne dolgoznának egy közös gondolat megvalósításáért: a hús-vér embertípusnak tipikus körülmények között való ábrázolásáért.

A könyv első fejezete a rendezést tárgyalja. Eltekintve a több, kisebb véleményeltérést jelentő résztől, a munkának talán ez a része legkevésbé mentes az egyéni elgondolástól s felfogástól. Talán túl nagy teret engedett a szerző a rendező fontosságának méltatására, bár nem kétséges, hogy a realista rendező valóban oroszlánrészt kér és kap a munkából, felelősségteljes pozíciójánál fogva. A színházi munka célja teljesen világos: az élmény megteremtése! Ezt az élményt azonban a színész és rendező KÖZÖS munkája váltja ki, annál is inkább, mivel a színész ugyanolyan alkotóképességekkel és állapottal lép munkába, mint a rendező, mert — amint Garai is megállapítja — »A SZÍNÉSZ MŰVÉSZETE NEM MÁSOLÓ, HANEM TEREMTŐ MŰVÉSZET!« (13. old. 19. sor). Ebben a fejezetben tehát több teret kér magának a színész, mint a rendező harcos-építő munkatársa.

A fejezet egyéni elgondolásai semmit sem vonnak le a munka értékéből, mert ezekről a szerző is megállapítja, hogy egyéniék és rendező-

zőknél egyéneként váltakoznak, mint pl. a rendezői példány elkészítésének módja és az ezzel kapcsolatos cselekmények: helyzet, járás-kelés, átmenés, leülés, felkelés stb. lerögzítése, mert: »Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a rendező a színészekkel végzett munka során nem változtathat, vagy nem változtat eredeti elképzelésén.« — (13. old. 37—41. sor.) — szabadabb teret engedve a színészi alkotóerő diktálta mozgásvágyának, **ÖSSZEHANGOLVA** azt saját rendezői elképzelésével.

Nagyon megszívlelendő része ennek a fejezetnek a darabválasztással kapcsolatos észrevétele, (8. old. 2. bekezdés) mellyel műkedvelő vezetőink egycsapásra megszüntetnék azokat a káros tüneteket, melyek a túlfűtött ambíciók és játékvágy eredményeképpen egyes színjátszócsoporthajóinknál jelentkeznek. Valóban: **TÖBB ÖNKRITIKÁT A DARABVÁLASZTÁSOKNÁL, TÖBB KRITIKÁT AZ ELŐADANDÓ DARABBAL SZEMBEN!**

Ugyanígy helyes és pontos az az útmutatás, mellyel Garai szolgál könyvének 10. old. 4. bekezdésében az író és általában a mű kiértékelésével kapcsolatban.

»A »Színész és színészi játék« c. fejezetet egy hamleti idézet nyitja meg, mellyel Shakespeare szinte félelmetes idő-távlatban előzi meg a realista teoretikusokat a színészi alakítás mértéktartásáról. A továbbiakban, a belső és külső cselekmények rövid analízise után, a beszédtechnikával foglalkozik Garai, ami egyáltalán nem káros, sőt! Ismét csak egy nagyon hasznos tanács minden műkedvelőnek. Azonban ezzel egy külön fejezetben kellett volna foglalkozni (dikció!) inkább mélyebben a címbe vállalt kötelezettséggel kapcsolatosan: a képzelőerő, kölcsönös kapcsolat, figyelemösszpontosítás problémáival, mint a színészi játék elengedhetetlen kellékeivel, a szerepben való **HITT**-tel, mellyel különben Garai is — habár csak rövid három sorban, de foglalkozik. (23. old. 14—16. sor).

Az »Olvasópróbák« c. fejezet kulcsa a 27. old. 25. sora: »a szerepet nem kívülről tanuljuk be, hanem a szerepet — tanulmányozzuk!« Erre épül — helyesen — a fejezet egész lényege és Garai által történt felvázolásában helyes és célszerű megoldást is kapott. A színelőadás feladata, a nyelv tisztaságának megőrzése szempontjából, általánosabban tárgyalva értékesebb lett volna. (24. old. 25—29. sor és 25. old. 1. sor).

A következő fejezet, a »Rendelkező próbától az előadásig« — a színdarab tulajdonképpeni születését tárgyalja. Ha a szerző ebben a részben ismétlésekbe bocsájtkozott, annak az a magyarázata, hogy a rendező és színész színpadi munkájának ez a szakasza is tele van ismétlésekkel, mert — különösen az első rendelkező próbák — nagyobb részt ismétlései az eddig elmondott munkálatoknak. Az értékes fejezet egyetlen, ebből a szempontból kifogásolható része a 35. old. utolsó bekezdése a beszédtechnikáról.

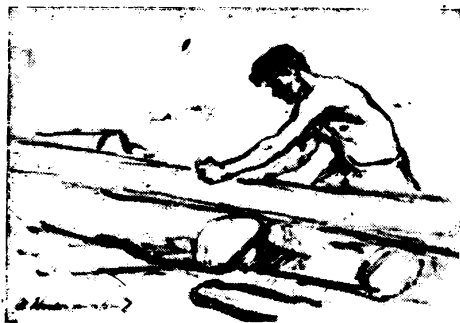
A »Színpadi mozgás és játék« fejezet hasznos, de egyben nagyon veszélyes útmutatás is lehet a műkedvelő színjátszók részére. Hasznos, mert megismerteti a színjátszókat mindazokkal a színpadon előfordulható cselekményekkel és azok kifejező eszközeivel, melyekkel hosszabb-rövidebb pályafutás alatt találkozni lehet. Azonban ezekre szabályokat felállítani és azokat meghatározott formában végrehajtani, javasolni, veszélyes lehet — különösen a kezdő színjátszóra — aki így esetleg sablonossá válhat. mozdulataiban nem tudva, hogy pl.: csók és csók, leülés és leülés, járás és járás között sok és változatos különbség lehet és hogy **MINDEN SZÍNPADI JÁTÉKOT A BELSŐ ALKOTÓ ÁLLAPOT KELL, HOGY DIKTÁLJON, A RENDEZŐ SZAKSZERŰ VEZETÉSE ALATT!** Mindenesetre hasznos tanácsok a fejezet részei és alapvető fogalmait képezhetik egy színjászó színpadi etikája kiépítésének kivéve azokat a részeket, melyek nagyrészt csak technikai problémákat jelentenek és nem szerves származékai a belső alkotó állapotnak, taps, lámpagyújtás, dohányszás, fegy-

verkezelés, szűrés stb.). Mégis, ezek a dolgok is hasznosak lehetnek kezdő színpadokon, ahol ezek elsajátítása IS fontos! Azonban inkább tartoznának az utolsó fejezethez, a műkedvelőknek nagyon hasznos, célszerű és fontos »Néhány technikai kérdés« c. részhez és helyettük inkább a színpadtér kihasználásáról (mis en scène) kellett volna Garainak írnia.

A »Maszkírozás« szinte elengedhetetlen kelléke volt ennek a könyvnek és én azt hiszem, hogy műkedvelőink örömmel üdvözlik ezt a szakaszt, mely sok értékes jótanáccsal látja el őket munkájukban.

Általánosságban, a könyv értéket jelenthet minden színjátszó egyesület könyvtárában és az egyesület alapvető, vagy további fejlődésében olyan elméleti és gyakorlati utasításokkal is szolgálhat, melyek munkáját valóban hasznossá és termékenyvé tehetik.

PATAKI LÁSZLÓ

Nikolájevics M.: Rajz